

TA'LIM VOSITASI SIFATIDA QO'LYOZMALAR

Abdirashidov Jahongir Jalil o'g'li

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti tarix fakulteti
tarixshunoslik, manbashunoslik va tarixiy tadqiqot usullari yo'nalishi*

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi qo'lyozmalar ta'lim vositasi sifatida ishlatilishining pedagogik ahamiyati tadqiq qilinadi. Qo'lyozmalar nafaqat tarixiy va madaniy meros sifatida o'quvchilarda bilimni mustahkamlashga yordam beradi, balki ularning ijodiy fikrlash, matnni tahlil qilish, mustaqil o'rganish va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita vazifasini bajaradi. Tezisdagi qo'lyozmalarni o'quv jarayoniga metodik tarzda joriy etishning samaradorligi, o'quvchilarda tarixiy xotira va madaniy ongning shakllantirishdagi roli, shuningdek, qo'lyozmalar orqali bilimlarni vizual va amaliy ravishda mustahkamlash imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqotda ta'lim jarayonida qo'lyozmalarni qo'llashning nazariy asoslari va amaliy tavsiyalari keltiriladi, bu esa pedagoglar uchun qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin. Natijada, qo'lyozmalar o'quvchilarda mustahkam bilim, tahlil va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishda muhim vosita ekanligi tasdiqlanadi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim vositasi, qo'lyozma, amaliy ko'nikmalar, tarixiy meros, o'quv jarayoni*

Аннотация: *В данной тезисной работе рассматривается педагогическое значение рукописей как средства обучения. Рукописи не только служат историческим и культурным наследием, но и способствуют укреплению знаний учащихся, развитию их творческого мышления, аналитических и практических навыков. В тезисе раскрывается эффективность методического внедрения рукописей в учебный процесс, их роль в формировании исторической памяти и культурного сознания, а также возможности визуального и практического усвоения учебного материала. В исследовании представлены теоретические основы и практические рекомендации по использованию рукописей в образовательном процессе, что может служить методическим пособием для педагогов. В результате подтверждается, что рукописи являются важным инструментом в формировании прочных знаний, аналитического и творческого подхода у обучающихся.*

Ключевые слова: *средство обучения, рукопись, практические навыки, историческое наследие, учебный процесс.*

Annotation: *This thesis examines the pedagogical significance of manuscripts as a teaching aid. Manuscripts serve not only as historical and cultural heritage but also help strengthen students' knowledge and develop their creative thinking, analytical, and practical skills. The thesis highlights the effectiveness of methodically integrating manuscripts into the educational process, their role in shaping historical memory and cultural awareness, as well as their potential for visual and practical learning. The study presents theoretical foundations and practical recommendations for the use of manuscripts in education, which can serve as a methodological guide for teachers. As a result, it is confirmed that manuscripts are an important tool in developing solid knowledge, analytical abilities, and creative approaches among learners.*

Keywords: *teaching aid, manuscript, practical skills, historical heritage, educational process.*

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quv vositalarining roli nihoyatda katta bo'lib, ular bilim olish, ko'nikma hosil qilish va tafakkurni rivojlantirish jarayonini samarali tashkil etishda muhim o'rin tutadi. Pedagogik texnologiyalar tizimida o'quv vositalari deganda, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini osonlashtiruvchi hamda bilimlarni o'zlashtirishni ta'minlovchi moddiy va nomoddiy manbalar tushuniladi. Shu jihatdan qaraganda, tarixiy qo'lyozmalar ham o'ziga xos didaktik vosita sifatida ta'lim jarayonida alohida o'rin egallaydi.²⁸

Qo'lyozmalar insoniyatning asrlar davomida to'plagan ilmiy, diniy va badiiy bilimlarini o'zida mujassam etgan bebaho manbalardir. Ularni o'quv jarayonida qo'llash o'quvchilarda tarixiy tafakkur, madaniy xotira va ma'naviy qadriyatlarga hurmatni shakllantiradi. Rashidov ta'kidlaganidek, "qo'lyozmalar nafaqat tarixiy manba, balki millat tafakkuri va dunyoqarashining ifodasidir. Shuning uchun ularni ta'lim vositasi sifatida o'rganish, o'quvchilarning mustaqil tahlil qilish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi."²⁹

Shu munosabat bilan, birinchi navbatda, qo'lyozmalar uchun "madaniyat" tushunchasiga murojaat qilish muhimdir. Arxeologlar va etnograflarning fikriga ko'ra, "madaniyat" tushunchasi sohasi faqat odamlarning moddiy faoliyatiga, inson tomonidan ixtiro qilingan va yaratilgan narsalarga taalluqlidir. Aksincha, bir qator olimlar "madaniyat" tushunchasini to'liq qamrab oladigan asosiy mezon faqat jamiyatning ma'naviy hayoti deb hisoblashadi. Mashhur vizantolog Z.V.Udaltsova ning fikriga ko'ra "madaniyat" fenomeni insonning ongi, mehnati va iste'dodi bilan boshqariladigan odamlarning ijodiy, ijodiy faoliyatining moddiy va ma'naviy sohalarini organik ravishda birlashtiradi"³⁰.

²⁸ Hasanov, R. (2018). Pedagogik texnologiyalar va ta'lim vositalari. – Toshkent: Fan va texnologiya. – 112 b.

²⁹ Rashidov, B. (2015). Qo'lyozmalar va ularning madaniy ahamiyati. – Toshkent: Fan. – 98 b.

³⁰ Z.V.Udaltsova Vizantiya madaniyati tarixining hal qilinmagan muammolari. Vizantiya Mavsumi, 1980.

Qo‘lyozmalardan foydalanishning afzalligi shundaki, ular o‘quvchilarga o‘tmish bilan bevosita aloqa o‘rnatish, matn va til o‘ziga xosliklarini tahlil qilish, yozuv madaniyatining tarixiy bosqichlarini o‘rganish imkonini beradi. Abdullayev fikricha, “manbani asl shaklida o‘rganish o‘quvchida tarixiy tafakkur va manbashunoslik ko‘nikmalarini shakllantiradi”³¹ Ayniqsa, tarix va adabiyot fanlarini o‘qitishda qo‘lyozmalarning namunalardan foydalanish o‘quvchilarning mavzuga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Bugungi kunda qo‘lyozmalarni ta‘lim jarayoniga kiritish zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashmoqda. Masalan, “Insert”, “Klaster”, “Baliq skeleti” kabi interfaol metodlar asosida qo‘lyozma matnlari ustida ishlash orqali o‘quvchilar asosiy g‘oyani aniqlaydi, tahlil qiladi va o‘z xulosasini shakllantiradi. Bu jarayon ularning tahliliy fikrlashini, ijodiy yondashuvini va muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar qo‘lyozmalarni saqlash va ularni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish imkonini kengaytirdi. Masalan, UNESCO tomonidan olib borilgan “Digital Preservation of Manuscripts” loyihasida qo‘lyozmalarni 3D formatda raqamlashtirish ularni onlayn ta‘limda ham qo‘llash imkoniyatini yaratdi. Bu tajriba O‘zbekiston ta‘lim tizimi uchun ham dolzarb bo‘lib, madaniy merosni ta‘limga kiritish orqali yosh avlodda milliy iftixor tuyg‘usini oshirishga xizmat qiladi.³²

Xulosa qilib aytganda, qo‘lyozmalar ta‘lim vositasi sifatida nafaqat tarixiy bilimlarni yetkazish, balki o‘quvchilarning tafakkurini, madaniy ongi va ma‘naviy qadriyatlarini shakllantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Ularni metodik jihatdan to‘g‘ri qo‘llash ta‘lim jarayonining sifatini oshiradi va o‘tmish bilan bugunning uzviy bog‘liqligini ta‘minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hasanov, R. (2018). Pedagogik texnologiyalar va ta‘lim vositalari. – Toshkent: Fan va texnologiya. – 112 b.
2. Rashidov, B. (2015). Qo‘lyozmalar va ularning madaniy ahamiyati. – Toshkent: Fan. – 98 b.
3. Abdullayev, A. (2019). Tarixiy manbalar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston. – 135 b.
4. Turg‘unov, S. (2020). Interfaol metodlar asosida tarix ta‘limini takomillashtirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti. – 84 b.
5. UNESCO. (2022). Digital Preservation of Manuscripts in Education. – Paris: UNESCO Publishing. – 45 p.

³¹ Turg‘unov, S. (2020). Interfaol metodlar asosida tarix ta‘limini takomillashtirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti. – 84 b.

³² UNESCO. (2022). Digital Preservation of Manuscripts in Education. – Paris: UNESCO Publishing. – 45 p.